

Indledning

RIKKE SCHMIDT KJÆRGAARD

I foråret 2005 kunne danskerne for første gang opleve “Forskningens Døgn”. Overalt i landet på torve og pladser, i telte og museer, hos virksomheder og på universiteterne blev videnskabens mangfoldige verden gjort levende for dem, der dukkede op eller tilfældigt kom forbi. Alle kunne møde forskerne, høre dem tale, stille spørgsmål og blive klogere på alt fra grøntsagskvalitet til livets mening. Formålet med arrangementet var at vække nysgerrighed og forståelse for forskningens metoder og resultater hos offentligheden. Baggrunden for det landsdækkende arrangement var en af i alt 27 konkrete anbefalinger om bedre forskningskommunikation fra *Tænketanken vedrørende forståelse for forskning*, der blev nedsat af Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling i 2003. Flere af tænketankens andre anbefalinger er også blevet fulgt. Blandt andet har ministeriet indstiftet en årlig forskningskommunikationspris på 100.000 kr.

Der er flere grunde til disse initiativer. En af de vigtige er, at man ikke kan gå ud fra, at forskningsformidling foregår automatisk – eller at den formidling, der foregår, nødvendigvis fører til en større forståelse for forskning. Der er en stigende interesse for forskning i medierne, men den er for det meste nyheds- og sensationsstyret. Vanskeligere ser det ud med den forskning, der ikke bliver præsenteret af nyhedsbureauerne og derfor sjældent fanger mediernes interesse. Men et højteknologisk vidensamfund bygger ikke alene på “Ritzau-forskning”. Det er det første vigtige skridt i forståelse for forskning. Forskningsverdenen er stor, nærmest uoverskuelig og fyldt med overraskelser. Det kan være vanske-

Tænketankens 27 anbefalinger

- 1) 2 pct. af alle forskningsbevillinger skal afsættes til forskningskommunikation.
- 2) Forskningsinstitutionerne skal skabe stærkere incitamenter for de ansattes forskningskommunikation.
- 3) Forskningsinstitutionerne skal udvikle en strategi og politik for deres forskningskommunikation.
- 4) Forskningskommunikation skal indarbejdes i universiteternes udviklingskontrakter.
- 5) Ansøgninger om forskningsbevillinger skal indeholde en kommunikationsplan.
- 6) Der skal indstiftes en årlig forskningskommunikationspris.
- 7) Der skal etableres en internetportal med en samlet indgang til information om forskning i Danmark.
- 8) Brugervenligheden på universiteternes hjemmesider skal forbedres.
- 9) Folkeuniversiteterne skal knyttes nærmere til universiteterne.
- 10) Universiteterne skal udvikle flere korte kurser til den forskningsinteresserede borger.
- 11) Forskningsinstitutionerne skal tilbyde forskerne medie- og kommunikationskurser.
- 12) Forskningskommunikation skal indgå i forsker- og adjunktuddannelserne.
- 13) Der skal etableres stipendier for journalister, som vil indgå i et konkret videnskabeligt miljø.
- 14) Der skal etableres stipendier for forskere, der vil indgå i videnskabelige projekter i mediernes.
- 15) Der skal oprettes tilbud om efteruddannelse for journalister om forskningens tradition og metode.
- 16) Der skal igangsættes dialogmøder mellem journalister og forskere.
- 17) Forskningsinstitutionerne skal udforme retningslinjer for god forskningskommunikation.

- 18) Pressenævnet skal indarbejde regler for god forskningsformidling i Vejledende regler for god presseskik.
- 19) Der skal eksperimenteres med nye dialogmetoder i forbindelse med prioritering af forskningssatsninger.
- 20) Utraditionelle dialogaktiviteter med borgerinddragelse skal evalueres.
- 21) Der skal oprettes en pulje med midler til nye eller anderledes former for forskningskommunikation.
- 22) Fra 2005 skal der afholdes et "Forskningens Døgn" for en forsøgsperiode på fem år.
- 23) Museerne og de videnskabelige aktivitetsskoler skal analyseres med henblik på at opstille klare målsætninger.
- 24) Der skal nedsættes en arbejdsgruppe vedrørende forskningskommunikation til børn og unge.
- 25) Et dansk center for forskningskommunikation skal etableres for en femårig periode.
- 26) Der skal afsættes midler til forskning i forskningskommunikation.
- 27) Den samlede forskningskommunikationsindsats skal evalueres.

Kilde: *Forsk og fortæl*, rapport fra
Tænketanken vedrørende forståelse for forskning, s. 15.

ligt at finde rundt for almindelige mennesker – og endda for forskerne selv. Den viden, der produceres, skal formidles og deles. Spørgsmålet er hvordan og af hvem?

Tænketanken vedrørende forståelse for forskning afsluttede deres arbejde i maj 2004. Resultatet var rapporten *Forsk og fortæl*. Den indledes med afsnittet: "Fra mere forskningsformidling til bedre forskningskommunikation" og giver her et forslag til, *hvordan* formidling – eller kommunikation – af viden skal foregå. Tænketankens pointe er, at meget er vundet ved at lægge vægten på "forskningskommunikation" frem for "forskningsformidling". Begrebet forskningskommunikation er ikke nyt,

men i sig selv et eksempel på forskningens vej fra specialiseret viden til formidlede resultater i en bredere sammenhæng. Ideen om at anvende betegnelsen forskningskommunikation frem for forskningsformidling stammer fra kommunikationsforskningen og er via nyere videnskabsstudier nu ført videre til en officiel regeringsrapport og derfra ved at blive implementeret i den politiske praksis.

Der ligger den fare i det klassiske formidlingsbegreb, at det blot er mængden og ikke nødvendigvis kvaliteten af information, det drejer sig om. Grundlæggende har man en forestilling om, at modtageren har et underskud af viden, som man med sin formidling kan fylde op. Denne model betragter modtageren som en passiv størrelse. Nyere kommunikationsforskning har vist, at modtagelse af viden er alt andet end passiv. Det er derfor nødvendigt at lægge vægt på et dynamisk og aktivt, dialogisk afsender/modtagerforhold. Ved at insistere på kommunikationsbegrebet ønsker man således en model for forskningsformidling, der medtænker modtageren. Enkelte af denne bogs kapitler berører emnet kort og forfatterne giver deres bud på, hvordan begreberne forskningsformidling og forskningskommunikation bør anvendes. "Forskningens Døgn" er et eksempel på at opprioritere dialogen på mødet med forskeren uden for universitetets rum.

I vores mediestyrede hverdag er det vanskeligt selv at sætte andre dagsordner. Spørger vi derfor om, *hvem* det er, der hovedsageligt formidler forskningen til offentligheden, er svaret entydigt medierne. Ikke desto mindre har universiteterne en stærk forpligtelse til at markere sig. Det er nu blevet til mere end en moralsk eller praktisk forpligtelse. Hverdagen er blevet en anden for danske universitetsforskere. Med universitetsloven i 2003 blev formidling og vidensdeling sidestillet med forskning og undervisning som universiteternes grundlæggende forpligtelser. Universiteterne har derfor været nødt til at tage kravet om formidling alvorligt og i langt højere grad påtage sig rollen som aktiv deltager i videnssamfundet. Derfor er der også mere forskningsformidling fra universiteterne i dag end der var for bare tre år siden – i særlig grad fra de områder, hvor formidling til offentligheden ikke foregår automatisk, det vil sige fra især naturvidenskab og sundhedsvidenskab.

Universitetslovens formålsparagraf

§ 2. Universitetet har til opgave at drive forskning og give forskningsbaseret uddannelse indtil højeste internationale niveau inden for sine fagområder. Universitetet skal sikre et ligeværdigt samspil mellem forskning og uddannelse, foretage en løbende strategisk udvælgelse, prioritering og udvikling af sine forsknings- og uddannelsesmæssige fagområder og udbrede kendskab til videnskabens metoder og resultater.

Stk. 2. Universitetet har forskningsfrihed og skal værne om denne og om videnskabsetik.

Stk. 3. Universitetet skal samarbejde med det omgivende samfund og bidrage til udvikling af det internationale samarbejde. Universitetets forsknings- og uddannelsesresultater skal bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.

Stk. 4. Universitetet skal medvirke til at sikre, at den nyeste viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig for videregående uddannelse uden forskning.

Kilde: *Lov om universiteter*, Lov nr 403 af 28. maj, 2003

Universiteterne danner ramme om mange forskellige fag og traditioner. Efter mere end to år med universitetsloven samler denne bog universitetsforskernes erfaringer med formidling af videnskabelig viden og danner dermed et udgangspunkt for en kvalificeret og reflekteret debat omkring forskningsformidlingens berettigelse og praksis. Den første del af antologien sætter den politiske og historiske ramme for kravet om forskningsformidling, fortæller om mediernes rolle og om

forskningsformidling som metode. De resterende kapitler er beretninger om de mange forskellige måder at anskue formidling af forskning på inden for de fem fakultetsområder: humaniora, naturvidenskab, teologi, sundhedsvidenskab og samfundsvidenskab.

I bogens første kapitel placerer Rikke Schmidt Kjærgaard det nye formidlingskrav i en politisk sammenhæng, hvor den nationale manifestation af formidling som politisk krav ses som resultat af international forskningspolitik. Kapitlet introducerer til den aktuelle debat om forskningsformidling i Danmark. Schmidt Kjærgaard peger på de vanskeligheder, der er forbundet med offentlighedens forestillinger om forskningsbaseret viden og om forskningsverdenen som en uigennemtrængelig enhed af viden og giver samtidig et billede af, hvor offentligheden møder og oplever forskningen.

Kristian Hvidtfelt Nielsen skriver om videnskabsformidlingens historie gennem de sidste 100 år, en historie om både faste traditioner og fornyelser. Hvidtfelt Nielsen præsenterer en række danske populærvidenskabelige tidsskrifter og radioprogrammer gennem de sidste hundrede år, og historien skildres gennem flere af de mænd og kvinder, der stod bag oprettelsen og udviklingen af de populærvidenskabelige initiativer. Hvidtfelt Nielsen viser de mange måder, hvorpå videnskaberne hidtil blev formidlet til offentligheden, tendenser der kan genfindes i forskningsformidlingen i dag.

Jakob Arnoldi tager fat på spændingen mellem medierne i vidensamfundet og viden i mediesamfundet. Arnoldi diskuterer mediernes dominerende rolle i forholdet mellem videnskab, forskning og det omkringliggende samfund. Han peger på, at brugen af videnskabelige kilder i medierne i vid udstrækning følger mediernes logik, og at forskerne har fået konkurrence, i den forstand at journalister i dag har en bred vifte af mulige eksperter, der langt fra kun består af akademiske forskere. Medierne er, hvad enten man vil det eller ej, centralt bindeled mellem videnskab og offentlighed, og derfor hverken kan eller bør universiteter og forskere, ifølge Arnoldi, vende medierne ryggen.

Sisse Siggaard Jensen præsenterer forskning i formidling som universitetsfag, der i dag har sine egne traditioner, metoder og forskningsområder. Siggaard Jensen giver eksempler på nogle af de nødvendige

overvejelser, man bør gøre sig omkring formidling af forskning. Hun peger på, at forskningsbaseret viden om dansk forskningsformidling, der er baseret på et kommunikationsvidenskabeligt grundlag, er en mangelvare, og skitserer i kapitlet sin egen foreløbige model. Siggaard Jensen skaber med denne model, hvad hun betegner som et “tankeværktøj”, der kan bruges til at overveje kontekst, relevans og form, når forskning skal formidles og kommunikeres.

Herefter følger kapitlerne om formidlingsinitiativer og -udfordringer inden for universiteternes fem traditionelle hovedområder. Hans Hauge viser, at humaniora har en lang tradition for formidling, der er uafhængig af de aktuelle universitetspolitiske tiltag. Hauges pointe er, at forskning i Humanioras tilfælde *er* formidling. En humanistisk videnskabsjournalist findes ikke, fordi humanisten er sin egen journalist. En skelnen mellem grundforskning og anvendt forskning er derfor meningsløs. Hauge peger på, at problemet for Humaniora ikke er formidlingens kunst, det er snarere, at der produceres langt mere forskning, end der er aftagere til. Humanistisk forskning lider simpelthen af publikumsmangel.

Peter Roepstorff diskuterer behov og initiativer inden for naturvidenskab. Selvom naturvidenskab og teknologi er en grundlæggende del af vores hverdag og den verden, vi lever i, dokumenterer han et stort behov for formidling af selv helt basal naturvidenskabelig viden. Roepstorff peger i særlig grad på den manglende formidling af naturvidenskabelig viden og forskning til folkeskolelærere, der i stigende grad ikke formår at få den relevante og korrekte nye viden videregivet til de unge, der netop i folkeskoleårene danner sig et billede af deres videre uddannelsesforløb. En bedre forskningsformidling til denne gruppe kan ifølge Roepstorff betyde en større interesse for naturvidenskab i offentligheden.

Troels Nørager og Carsten Riis peger på teologiens traditionelle formidlingsform fra prædikestolen. Det overskygger i offentligheden den teologiske forskning, der må finde andre formidlingskanaler gennem foredrag, artikler og bøger. Nørager og Riis peger på den store interesse forskere inden for teologi mærker i øjeblikket, hvor religion for alvor er kommet på politikeres, beslutningstageres og den almindelige danskers dagsorden. Nørager og Riis gør opmærksom på denne

udvikling, samtidig med at de tydeliggør formidlingsaktiviteten fra det teologiske fagområde som en aktivitet man længe har brugt kræfter på. Det politiske krav om forskningsformidling er ifølge de to forfattere en velkommen blåstempling af en lang tradition for formidling af den teologiske forskning.

Steen Gammeltoft sætter fokus på sundhedsvidenskaben i dagblade og aviser, hvor den forskning, der ofte præsenteres i internationale nyhedsmedier, langt fra altid når de danske medier. Gammeltoft anfægter de danske mediers evne til at udbrede de nyeste forskningsresultater inden for lægevidenskaben og peger på, at der endnu er lang vej før den danske presse kan tåle sammenligning med internationale standarder. Han mener, at den vigtigste formidling i forhold til lægevidenskabelig forskning stadig foregår mellem forskerne, men peger dog samtidig på vigtigheden af at få forskningen ud til offentligheden. Her mangler de danske medier ifølge Gammeltoft endnu at finde deres rette plads i forskningsformidlingens fødekæde.

Maja Horst og Flemming Poulfelt placerer den samfundsvidenskabelige forskningskommunikation som et nødvendigt bidrag til den offentlige dagsorden. Forskningsresultater skal være mere end blot en slags afrapportering, der foretages, for at forskeren kan erklære forskningsprojektet for afsluttet. Det skal være et brugbart og konstruktivt tillæg til en større debat og diskussion frem for blot at være en selvrefererende fremvisning med henblik på at gøre sig godt i statistikken for forskningsformidling. I forlængelse heraf diskuterer de to forfattere problematikken omkring forskningsformidling og forskningskommunikation, hvor nødvendigheden af at tænke dialogisk foretrækkes. Horst og Poulfelt peger også på de vanskeligheder, der er forbundet med legitimering af samfundsvidenskabelig forskning som forskning. Samfundsvidenskabelige forskere er ofte hensat til rollen som kommentatorer eller eksperter. I formidlingen af samfundsvidenskabelig forskning til offentligheden betragtes det forskningsmæssige indhold oftest som flydende.

Bogens forfattere diskuterer fra hvert deres faglige ståsted formidlingens udfordringer og muligheder. *Elfenbenstårnet – Universiteter mellem forskning og formidling* kan både læses som universitetsverdenens bidrag

til debatten om kravet om forskningsformidling og bruges som lærebog i formidlingskurser. Bogen kræver ingen særlige forudsætninger og kan læses af alle uanset faglig baggrund. Det er en vigtig debat. Den angår os alle – både forskere, mediefolk, politikere og almindelige danskere.

Endelig en stor tak til dekanerne Erik Meineche Schmidt og Carsten Riis på henholdsvis Det Naturvidenskabelige Fakultet og Det Teologiske Fakultet på Aarhus Universitet, for deres tro på bogen, deres engagement i projektet og ikke mindst den økonomiske støtte, hvilket har gjort det muligt for denne bog at nå endnu bredere ud end håbet.